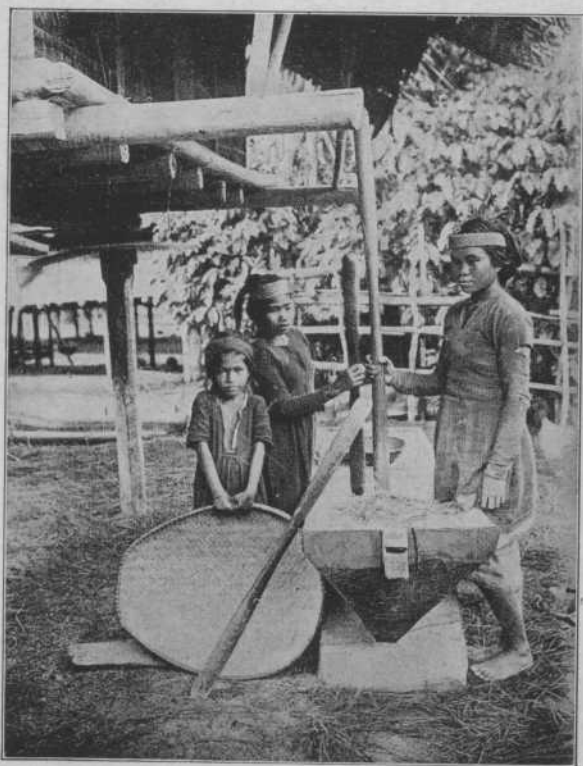

het leven van de Vrouw in Midden-Celebes

DOOR Dr. ALB. C. KRUYT

Vrouw met dochters bij het rijstblok

Foto Horsting.
Een priesteres met een kraag
van kralen. De kralen moeten
haar levenskracht geven, die
zij weer aan de patiënten
meedeelt.

INHOUD:

1. Een jongen of een meisje?
2. Is Vader of Moeder de baas?
3. Vrij en toch slavin.
4. De boerin en haar akker.
5. De mode op Midden-Celebes.
6. In de politiek speelt de Toradja-Vrouw een rol.
7. De Moeder zorgt voor de gezondheid harer kinderen.
8. De Toradjasche Christin.

PRIJS f 0.25

Verkrijgbaar bij:

HET ZENDINGSBUREAU te Oegstgeest. Postgiro 6074.

BUREEL VAN WOLANDA-HINDIA (Java-Comité), 2e Const. Huygenstraat 32,
Amsterdam. Postgiro 87801.

Broch. Kon.
891
=
544

HET LEVEN VAN DE VROUW IN MIDDEN-CELEBES

Wie is meer waard: Een jongen of een meisje?

Wanneer we aan een Chineesch ouderpaar vragen: Hebt ge liever zoons of dochters? dan zal het zonder aarzelen antwoorden: „Wij hebben liever zoons”. Ik heb een geneesheer in Indië gekend, die zijn uitgebreide praktijk onder Chineezen te danken had aan de omstandigheid, dat hij bij het begin van zijn loopbaan kort achtereen vijf moeders hielp bij de geboorte van haar kind, en alle kinderen jongens waren. Zoo kreeg hij den naam, dat als men hem erbij riep, het kind altijd een jongen zou zijn.

Wij begrijpen heel goed, waarom Chineezen meer op zoons dan op dochters gesteld zijn: het zijn de zoons die den voorouderdienst onderhouden, terwijl de meisjes, als ze trouwen, niet haar eigen voorouders eer bewijzen en dienen, maar die van haar echtgenooten.

Laten we nu eens dezelfde vraag doen aan Bataks, met wie we in dit tijdschrift al meer-malen kennis hebben gemaakt. Dan krijgen we ongeveer hetzelfde antwoord als de Chineezen ons geven. En ook dat kunnen we begrijpen, want de Batak ouders verliezen hun dochters, als ze trouwen: ze gaan tot den stam en de familie van den echtgenoot over, en hebben in de eerste plaats verplichtingen aan zijn familie.

Nu gaan we ook even naar de Toradja's van Midden-Celebes om hun dezelfde vraag te doen. Dan hooren we tot onze verwondering een ander geluid. Hier zegt men liever meisjes dan jongens te hebben. We begrijpen natuurlijk dadelijk waarom ze zoo spreken, als we de Toradja maatschappij hebben leeren kennen. Hier toch is het recht anders dan bij de Bataks. Bij de Toradja's is het juist de zoon, die het huis zijner ouders verlaat, en die bij zijn vrouw en haar familie komt inwonen. Wanneer de zonen volwassen en getrouwd

zijn, hebben hun eigen ouders maar heel weinig plezier meer van ze; maar hun schoonouders kunnen allerlei diensten van hen vragen.

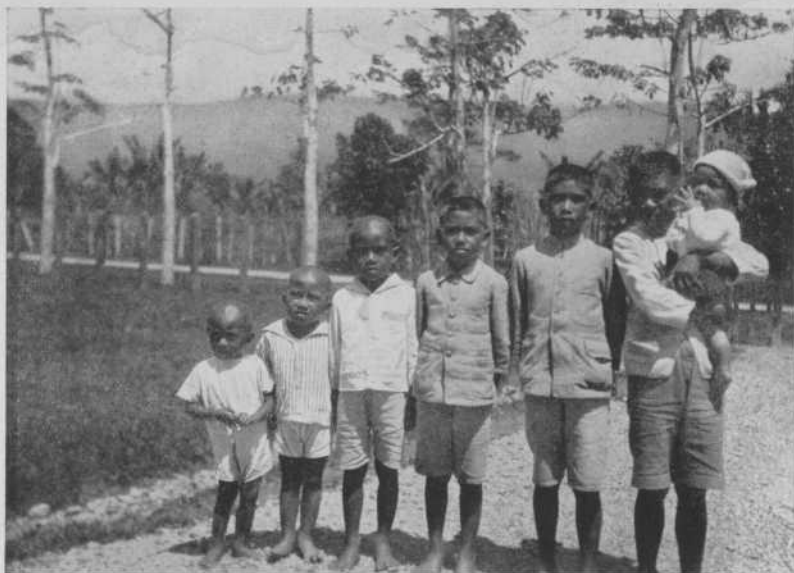
Nu zijn de antwoorden, die wij bij de verschillende volken op onze vraag gekregen hebben, alleen in theorie waar. Wanneer een ouderpaar twee of drie zoons heeft, verlangt het naar een dochter, en andersom. Maar de omstandigheden, die ik heb genoemd, bepalen toch voor een groot deel het leven der meisjes. Bij Chineezen en Bataks worden jongens en meisjes gescheiden van elkaar opgevoed, zooals bij ons een zestig jaar geleden. Bij de Toradja's daarentegen gaan jongens en meisjes vrij met elkaar om, op dezelfde manier als het nu bij ons het geval is, na de emancipatie der vrouw. We weten, dat jongens en meisjes evenveel waard zijn; dit weten de Toradja's al lang; ze hadden daarvoor geen emancipatie noodig.

Ja, de meisjes op Midden-Celebes hebben een vrij leven: aan de volksfeesten hebben ze een even groot aandeel als de jongens. Op den akker worden de werkzaamheden gezamenlijk verricht, jongens en meisjes samen, en dit geeft aanleiding tot veel vroolijkheid en scherts. We kunnen ons daarom best begrijpen, dat het Toradja meisje dit vrije leven graag nog wat voortzet. Maar dit strijdt met het belang harer ouders. Dezen willen hun dochter zou gauw mogelijk laten trouwen, als zij den leeftijd ertoe heeft, omdat ze dan te beschikken hebben over de hulp van hun schoonzoon. Het is meermalen voorgekomen, dat meisjes de hulp van den zendeling inriepen om haar ouders te bewegen haar huwelijk nog eenigen tijd uit te stellen.

Het maakt voor de Zending een groot verschil

CENTRALE BIBLIOTHEEK
KON. INST. v. d. TROPEN
AMSTERDAM

De kinderen van een Christen regent; na de zes zoons was het een groote vreugd toen er een dochter geboren werd, die vol trotsch door den oudsten broer gedragen wordt.

welke plaats het meisje in de maatschappij inneemt. Toen de Zending een 75 jaar geleden onder de Bataks ging werken, kon ze geen meisjes op school krijgen. Voor meisjes had onderwijs geen nut, meenden de ouders. Ze hadden alleen maar haar huishouden te besturen, en hiervoor heeft men geen schoolkennis noodig. Toen de Bataks Christen waren geworden, veranderden hun gedachten ook in dit opzicht en wilden velen hun dochters wel laten leeren. Maar toen kwam de Zending voor een andere moeilijkheid te staan, die nog maar teneedele is opgelost. De meisjes zouden ter school gaan, goed, maar dan op haar eigen school, niet samen met de jongens; dit mag alleen als ze heel klein zijn. Op Midden-Celebes is dit van het begin af anders geweest. Toen de zendelingen tot de Toradja's zeiden: Ge moet zoowel uwe zoons als uwe dochters op school doen, vond men dit eerst wel vreemd; men dacht, dat schoolkennis alleen noodig was om later de eene of andere betrekking te kunnen bekleden, als schrijver, winkelbediende, opzichter en dergelijke. Zulke betrekkingen worden alleen door mannen bekleed; waarom zouden meis-

jes zich daarvoor dan die kennis eigen maken? En de moeders keken ook wat zuinig, als we haar dochters op school wilden hebben. Bij deze eenvoudige volken zijn de kinderen de werkkrachten der ouders: ze moeten zoo spoedig mogelijk de taak der ouders verlichten. Nu zijn meisjes huiselijker en gezegelijker dan jongens: ze helpen haar moeder al gauw met water halen van de bron, met rijststampen en op een broetje of zusje passen. Ja, ik heb wel eens een handig ding van tien jaar rijst zien koken voor het gezin, iets wat niet zoo gemakkelijk is als aardappelen gaar maken.

Op zichzelf had men er geen bezwaar tegen om meisjes op school te doen, vooral toen men Christen geworden begreep, dat meisjes even goed haar bijbel moeten kunnen lezen als jongens. Ze kwamen dus op school, samen met de jongens. De Toradja meisjes hebben bewezen, dat ze niet onderdoen voor jongens in het opdoen van kennis. Heel dikwijls zijn meisjes de eersten harer klas. Maar als ze later getrouwd zijn en haar gezin hebben, dan vergeten de meesten de kunst van schrijven en rekenen. Lezen vergeten ze gewoonlijk

Foto A. Grubauer. Niets geeft zoo juist de vrijheid te zien, waarin de Toradjameisjes opgroeien, als dit beeld van twee jonge dames van Besoa. Ze kunnen op haar paardjes vrij ronddraven over de vlakke. Natuurlijk hebben maar weinig meisjes over een paard te beschikken, maarek verheugt zich naar gelang van haar levensomstandigheden in een groote mate van vrijheid.

niet, want ze willen graag haar Nieuwe Testament lezen en meezingen uit den gezangbundel.

Dit kunnen we ook weer zoo goed begrijpen, wanneer we iets weten van de eenvoudige maatschappij, waarin deze vrouwen leven. Onze meisjes en vrouwen hebben zoo heel veel buiten het gezin, waarin ze belangstellen, en waarvoor ze de kennis noodig hebben, die ze op school opdoen. Maar in de Toradja maatschappij zijn tot nu toe alleen het huwelijk en de vorming en instandhouding van het gezin de eenige dingen, waarin de vrouw belang stelt. Ze heeft dus heel weinig aan de kennis die de school haar bijbrengt, maar dit neemt niet weg, dat zij de opvoedende kracht van deze instelling mee ondergaat.

Waar zoons en dochters zóó gelijkwaardig worden geacht, spreekt het ook vanzelf, dat beiden gelijk opdeelen in de erfenis der ouders. Maar nu is het een eigenaardigheid van de Toradja samenleving, dat alleen de kleine roerende goederen, die tot de erfenis behooren, verdeeld worden; de zoons krijgen die voorwerpen, waaraan zij als mannen meer

hebben, zooals alles wat met de jacht, de visscherij en verschillende handwerken in verband staat, terwijl de dochters meesteres worden van het huisraad, het pluimvee en de kleine huisdieren. Hieruit volgt al dadelijk, dat de dochters gewoonlijk aan het langste eind trekken.

De groote bezittingen als kudden buffels, sago- en kokosaanplantingen, worden meestal niet verdeeld; dit blijft familiebezit. En weet ge wie al die bezittingen beheert? Meestal de oudste dochter. Dit ligt voor de hand, want de dochters blijven thuis wonen, terwijl de zoons heel dikwijls huwen met een vrouw uit een ander dorp, en dan daarheen verhuizen. Als de broers en zusters iets noodig hebben, een buffel voor een doodenmaal, katoen voor een bruidschat van een hunner zoons, geld om een schuld of boete te betalen, dan moeten ze bij hun zuster aankloppen, die het familiebezit beheert. Deze heeft ervoor te zorgen, dat een broer of zuster niet meer krijgt, dan waarop hij of zij recht heeft.

Het mooie en nuttige van zoo'n instelling is,

Foto H. L. C. Horsting. Een groep meisjes, zooals deze op iedere volksschool gevonden wordt. Tegen het Kerstfeest steken de leerlingen zich in een uniforme kleding, die voor elke school verschillend is. De meisjes luister en het feest op door haar fluitspel.

dat de onderlinge familieband sterk blijft, en dat de leden der familie niet tot armoede vervallen, maar steeds in bijzondere gevallen er bovenop geholpen worden. Iemand moet het al heel bar gemaakt hebben, als hem zijn recht op het familiebezit wordt ontzegd.

We behoeven er niet lang over na te denken om in te zien van hoe groot belang het is voor

de ontwikkeling van een volk, wanneer jongens en meisjes een gelijkwaardige positie in de samenleving innemen. Die ontwikkeling heeft dan harmonisch plaats, omdat beide helften, de mannelijke en de vrouwelijke, ieder met haar bijzonderé eigenschappen, deugden en krachten, gelijkelijk naast elkaar opgroeien.

Is vader of moeder de baas?

Wanneer ik de vraag stel: „Is Vader of is Moeder de baas?” dan bedoel ik daarmee: Wie van beiden is volgens de wetten van het land het hoofd van het gezin; wie van hen heeft het meest over de kinderen te zeggen. Als we deze vraag aan een Batak voorleggen, zal hij antwoorden: „Natuurlijk de vader!” De moeder heeft bij dit volk wettelijk al heel weinig te zeggen. We spreken hier weer over de theorie van het leven, want in de praktijk heeft Moeder in het gezin heel veel te zeggen. Bij de Bataks moet de man een grooten bruidschat bijeenbrengen, dien hij aan de

ouders van de bruid moet geven, voordat hij haar tot vrouw krijgt. Voor dien bruidschat staan de ouders hun dochter aan den man af, en deze neemt haar mee naar zijn huis: de vrouw is van hem, en daarom heeft hij ook alles in huis te vertellen.

Wanneer een Batak bij de Toradja's komt, zal hij groote oogen opzetten, want hier is het gewoonterecht heel anders. Wanneer bij het huwelijk aan alle voorwaarden voldaan is, hebben vader en moeder evenveel te zeggen in gezinsbelangen en over de kinderen. Dit zal dadelijk blijken, als ik meer ervan ver-

tel. Wanneer hier een jongeling wil trouwen, maken zijn ouders het zich niet druk met het bijeenbrengen van een bruidsschat. Dit komt later wel terecht. Het eenige wat ze doen, is een geschenk gereed maken. Dit bestaat bij de Poso-Toradja's uit zeven voorwerpen van koper, ijzer, kralen en katoen; gewoonlijk een koperen bord, een mes, een halsketting, een hoofddoek en een broek voor den vader, een rok en een baadje voor de moeder van de bruid.

Dit alles kost bij mekaar niet veel. Maar het is den menschen niet om de werkelijke waarde van het geschenk te doen, maar om de innerlijke kracht, die ze denken dat ervan uitgaat. Daarom moeten het in de eerste plaats zeven voorwerpen zijn; van het getal zeven gaat heilzame kracht uit, die het leven van de echtelieden voorspoedig zal maken. Metalen als koper en ijzer, kralen en katoen hebben behalve de zichtbare stof nog een onzichtbaar iets in zich, waardoor het vormen van een gezin voorspoedig gaat. Het huwelijk is voor een volk als de Toradja's een even groote gebeurtenis als het voor ons is, en voor deze nieuwe fase van het leven wil men zich innerlijk zoo sterk mogelijk maken. Dit meent men te kunnen bereiken door het pasgenoemde geschenk.

In den namiddag van den bepaalden dag komen de vrienden en verwanten van den bruidegom samen, en wordt deze plechtig naar de woning van de bruid geleid. Gedurende dezen tocht moet op allerlei dingen acht gegeven worden, want ieder onheilspellend teeken, dat zich nu voordoet, en dat niet zorgvuldig ongedaan gemaakt wordt, zal bij voorbaat een ongunstigen invloed uitoefenen op het huwelijksgeluk van het jonge paar. Wanneer het bijvoorbeeld op het bepaalde uur regent, moet het huwelijk worden uitgesteld, want als men zich hieraan niet stoorde, zou het echtpaar veel verdriet krijgen in zijn leven. Op allerlei kreten van vogels wordt gelet; er zijn er, die geluk voorspellen, maar er zijn er ook heel wat, die onheil aankondigen. Als men zulk een kwaad geluid hoort, zou de bruiloftsstoet terug moeten keeren. Daarom geleidt men den bruidegom bij voorkeur naar zijn bruid, wanneer de avond is gevallen. Op dien tijd toch zijn de vogels ter rust gegaan, en laten ze zich niet meer hooren, zoodat ze door hun kreten geen invloed kunnen uitoefenen op het leven der menschen.

Behalve het geschenk van zeven voorwerpen,

waarvan ik pas heb verteld, draagt een van de vrienden het zwaard van den bruidegom, en een ander brengt zijn tasch, waarin hij alles bij zich draagt wat hij in het gewone leven noodig heeft: de ingrediënten om zich een sirihpruim te maken, een mesje, een slijpsteen, een els, eenige gedroogde kruiden, die bij verwondingen als medicijn gebruikt worden, en dergelijke meer. Een oude man, die volkomen op de hoogte is van alle gebruiken, die bij een huwelijksplechtigheid in acht genomen moeten worden, gaat als ceremoniemeester aan het hoofd van den stoet. Zijn de feestgangers bij de trap van de woning der bruid gekomen, dan mogen ze zoo maar niet naar boven. De Posoërs zullen nooit zonder eenige overgangsplichtigheid van het een in het ander overgaan; men moet nooit plotseling iets veranderen of in een

Foto E. Rosenlund.

De Toradja jongelui doen hun mooiste kleeren aan, als ze in 't huwelijk treden. Zoo fraai als de bruid bij de Koelawi Toradja's zich opschikt, zooals we hierboven zien, doen heel weinig stammen het,

anderen staat overgaan, dan brengt men ontstelling teweeg, en dit veroorzaakt weer eenig onheil; alles in het leven moet zich heel geleidelijk, zonder schokken ontwikkelen. De ceremoniemeester roept dus naar boven tot de vrienden en verwanten, die in het huis der bruid op den bruidegom zitten te wachten: „Zijt gij allen bijeen?” Dan antwoordt iemand die binnen zit: „Ja”. Vraag en antwoord worden driemaal herhaald. Hierdoor is het contact tusschen beide partijen tot stand gebracht, en de ceremoniemeester gaat met den bruidegom en enkele zijner vrienden naar boven. Het zwaard en de tasch worden opgehangen in het kamertje, dat voor het jonge paar in de ouderlijke woning der vrouw is gereed gemaakt; op deze wijze wordt de man in de woning van zijne echtgenoot opgenomen.

De familie van de bruid heeft een groote hoeveelheid spijzen klaar gemaakt, en daarvan wordt een maaltijd gehouden. Bruid en bruidegom eten daarbij samen van hetzelfde bord, of uit hetzelfde mandje, en dit is voor de aanwezigen het teeken, dat ze samen getrouwd zijn. Vele vrienden spreken de jonggehuiden toe, geven hun vermaningen, op dezelfde wijze als wij een dronk uitbrengen

op het bruidspaar. Aan de overleden voorouders wordt kennis gegeven van het pas gesloten huwelijk, want het leven van de ziel stelt men zich voor als een voortzetting van het leven op aarde; zij, die heengegaan zijn, stellen nog steeds even veel belang in het doen en laten hunner bloedverwanten als tijdens hun aardsch bestaan.

We zien dus, dat de man intrekt in het huis zijner vrouw, en hij blijft daar. In dat huis wonen de dochters van het gezin met haar ouders, als die nog leven, en haar kinderen. Wanneer we ons dit indenken, kunnen we ons voorstellen, dat het niet altijd prettig is voor den man. Want als man en vrouw eens van meening verschillen, komen haar ouders en zusters er al spoedig bij te pas; en aangezien dezen het meestal voor de vrouw opnemen, krijgt de man het wel eens benauwd. Maar hij weet niet anders of het hoort zoo, en hij schikt zich dus in deze omstandigheid. Van de Bataks hebben we gehoord: de vrouw is van den man. Van de Toradja's kunnen we eerder zeggen: de man is van de vrouw. De man gaat zijn eigen ouders nog wel helpen, als dezen hun akkers bewerken, en hij brengt ze ook nog wel eens een stukje van zijn jachtbuit; maar in de eerste plaats zijn

Bij feestmalen koken de vrouwen voor de gasten. We zien ze hier zitten bij de mandjes waarin ze de spijzen hebben klaargelegd. De jongelingen op den achtergrond wachten op het sein om de mandjes op te nemen en voor de elders gezeten mannen neer te zetten.

De dans dien wij hier zien afgebeeld, wordt alleen door vrouwen uitgevoerd. Het is de meest elegante dans der Toradja's. Vroeger had hij godsdienstige beteekenis, thans niet meer.

het zijn schoonouders, die op zijn hulp aanspraak maken, en aan wie het leeuwendeel van de buit toevalt.

Als we nu na al hetgeen is meegedeeld, vragen: „Is vader of is moeder de baas bij deze menschen?” dan zijn we geneigd te antwoorden: „Moeder is de baas.” In het dagelijksch leven is dit dan ook zoo, en volgens de wetten des lands heeft de vader ook geen recht op de kinderen, die uit het huwelijk geboren worden; dit wil zeggen: hij mag zijn kinderen niet naar zijn familie meenemen, en de grootouders en ooms en tantes van vaderszijde mogen geen aanspraak maken op de hulp van de kinderen. Weet ge hoe de vader en zijn familie recht krijgen op de kinderen? Wanneer ze een bruidschat aan de ouders van de vrouw betalen. Maar dit verandert op zichzelf niets in de positie der kinderen: ze blijven het huis hunner moeder als hun eigenlijk tehuis beschouwen, al gaan ze wel eens voor langer of korter tijd „uit logeeren” in het ouderlijk huis van den vader. Wij Nederlanders zijn het anders gewend, en daarom hebben de zendelingen wel eens de neiging om in zulke toestanden verandering te brengen. Er zijn ook lastige kanten

aan deze instelling. Het kan bijvoorbeeld voorkomen, dat een onderwijzer naar een ander dorp moet worden verplaatst, en dat deze zegt: „Ik kan niet gaan, want mijn vrouw wil niet mee.” Volgens de wetten des lands kan de man haar niet dwingen hem te volgen; de man moet dus of zijn ontslag nemen, of . . . van zijn vrouw scheiden. Gelukkig geeft de vrouw in zulke gevallen meestal wel toe, maar het kost toch altijd moeite om haar of haar ouders tot toestemmen te bewegen.

Langzamerhand zullen de verhoudingen zich vanzelf gaan wijzigen, en zich aanpassen aan de nieuwe toestanden, die wij Westelingen in dit Oostersch land hebben gebracht. Wanneer we met geweld veranderingen in zulke eeuwen-oude gewoonten willen brengen, zouden we kans loopen meer kwaad dan goed te doen, want er zijn ook heel goede kanten aan het huwelijksrecht, waarvan ik u hier heb verteld. Om maar één te noemen: een weezenkwestie hebben we niet, want als een vrouw sterft, worden haar kinderen vanzelfsprekend door haar zusters of nichten opgevoed.

Vrij en toch slavin.

Wij hebben meermalen hooren spreken van den nederigen staat, waarin de vrouw in Oostersche landen verkeert. We denken aan de harems van de Turken en Perzen, en aan de zenana's van de Hindoes; dat zijn inrichtingen, waarin vele vrouwen van aanzienlijke mannen in onkunde voortleven. En van de eevoudige maatschappijen, waarin de zoogenaamde natuurvölker wonen, hooren we vertellen, dat de vrouw niet veel meer is dan de slavin van den man, dat ze vaak aan een lastdier doet denken, zoo sjouwt ze den Evangelie daar gebracht wordt, opdat het door zijn kracht de vrouw uit haar vernederden staat zal opheffen.

Maar niet overal heeft de vrouw zich in Oostersche landen te beklagen. Bij het volk der Toradja's op Midden Celebes bijvoorbeeld wordt de vrouw niet minder geacht dan de man. En toch kunnen we ook hier niet anders zeggen, dan dat zij haast den heelen dag aan het sjouwen is; velen van haar maken den indruk echte sloven te zijn. Wanneer mijn vrouw en ik tegen den avond langs den weg wandelden, kwamen we vele vrouwen tegen met manden op den rug, die aan een band over het voorhoofd worden gedragen.

Foto H. L. C. Horsting. Een vracht brandhout, zooals deze vrouwen op den rug hebben, zouden velen van ons niet kunnen tillen.

De nekspieren hebben dus heel wat te doen! die mand is bijna altijd gevuld met rijst, mais, knolvruchten of groenten, die, voor de dagelijksche consumptie, van den akker naar huis worden gedragen. Soms kijken er van boven uit den mand nog een paar donkere oogen op u neer van een kind, dat de moeder boven op den inhoud van haar mand heeft geplaatst. En nog meer lijkt ze op een „lastdier“, wanneer ze behalve al het genoemde op den rug, nog een tweede kind in den arm draagt.

Als er nog genoeg rijst en mais thuis is, vult ze haar mand met brandhout: het is een rustig gevoel voor de huisvrouw, wanneer onder de woning en boven op het droogrek in huis een flinke voorraad brandhout ligt, want dit is zoo maar niet uit de omgeving van het dorp te halen.

De zwaarbelaste vrouw neemt haar weg langs de badplaats. Daar zet ze haar vrachtje neer, en baadt zich en de kinderen in het koele water. Het is nu niet ver meer naar huis, en ze zou daar gekomen zeker graag eerst een poosje uitrusten. Maar dat kan niet, want na de volbrachte dagtaak verlangen allen naar hun bordje rijst. Ze gaat dus dadelijk het vuur aanblazen, en als de vlam oplaait, en de pot met rijst is opgezet, heeft ze nog een en ander aan de kinderen te doen: de kleinste moet worden gelaafd, een ander heeft zich bezeerd, moet worden getroost, een derde moet tevreden worden gesteld met een stuk suikerriet, waarom het jengelt. Gelukkig agiteert de Toradja vrouw zich nooit, en als tenslotte het huisgezin in een kring bij den haard zit, elk met zijn portie rijst vóór zich, dan krijgen we zoo'n vredigen en tevreden indruk van het geheel, dat we niet meer denken aan den zwaren dag, dien de vrouw achter den rug heeft.

Menschen, die den heelen dag in de buitenlucht leven, moeten wel een gezonden slaap hebben. Dien heeft de vrouw dan ook hard noodig, want al hebben de kinderen haar 's nachts met rust gelaten, dan is het toch weer vroeg dag voor haar. Zoodra het schemert (en de schemering duurt kort in Indië), staat ze op, legt een paar bossen rijst op de wan, en gaat daarmee naar beneden. Een eindje van het huis af staat het houten stampblok, soms door een afdakje beschermd tegen regen en zonschijn. Daar stampt ze de rijst om de korrels van den bolster te ont-

doen. Als ze een hoeveelheid klaar heeft, voldoende voor den morgen- en den avondmaaltijd, klimt ze weer in huis, en bereidt ze het eerste maal. In den drukken tijd, dat is, wanneer de akkers bewerkt worden, en het gewas te velde staat, haast ze zich met koken, opdat het gezin zoo spoedig mogelijk aan den dagelijkschen arbeid kan gaan. En dan begint weer de reeks van werkzaamheden, meestal kleine maar vermoeide plichten, die het leven van de vrouw vullen.

Ik heb dikwijls gedacht: „He, waarom neemt de man dat werkje of die vracht niet van zijn vrouw over!” Ik heb er ook wel eens iets van gezegd. Maar dan beginnen zoowel de man als de vrouw te lachen, omdat ze de opmerking grappig vinden: dat is nu eenmaal het werk van de vrouw, en ze doet het zoo lang ze kan; de echtelieden houden van elkaar, zeker, maar elk van hen heeft zijn plichten. Als de vrouw ziek was of niet in staat te doen wat ze moet doen, dan neemt de man het werk van haar over; ook dit is iets vanzelfsprekends voor hem. De vrouw werkt niet zoo hard, omdat de man er haar toe dwingt, omdat zij een slavin van hem is, maar de vrouw doet dit alles vrijwillig: haar huishouden en haar gezin zijn de eenige dingen, waarin ze belang stelt, en waarvoor ze leeft, dus doet ze alles tot instandhouding ervan.

Nu kunnen we ons ook begrijpen, welke beteekenis kinderen voor deze menschen hebben. Voorloopig breken de Toradja's zich het hoofd niet over de opleiding van de kinderen tot eenig ambt of ambacht. In de eerste plaats ziet de moeder uit naar den tijd, dat de kinderen groot genoeg zullen zijn om haar een en ander uit de hand te nemen. Ze leeft in het blijde vooruitzicht, dat haar vroeg afgetobt lichaam de noodige zorg en verpleging zal vinden bij haar volwassen dochter, die op haar beurt weer een huishouden heeft opgezet, en een gezin heeft gevormd.

Wanneer het leven van de vrouw het heele jaar doorging op de wijze, zooals ik heb verteld, dan zou ze het zeker niet lang volhouden. Maar er zijn ook tijden van het jaar, wanneer er op den akker niets te doen is. Denk dan echter niet, dat de vrouw zich tot het huiselijk werk kan bepalen. Neen, er zijn nog veel andere dingen die op haar wachten. Ze heeft weer eenige mandjes voor de huishouding noodig; de slaapmatten, die elken avond voor de leden van het gezin op den vloer worden gespreid, beginnen oud te worden, in enkele zijn al gaten. Dan trekt de

Foto H. L. C. Horsting.
Een jongen en een meisje, die geheel gekleed zijn in kledingstof van boomschors.

vrouw op een goeden dag met eenige burens en vriendinnen naar het bosch om er pandanus-bladeren te snijden. Met een zware vracht van dit materiaal komt ze 's avonds naar huis terug, en den volgenden dag ziet ge de vrouwen vlijtig bezig met het vlechten van manden, korven en matten.

In streken waar men de kunst van pottenbakken verstaat, zijn het weer de vrouwen, die dit werk doen. Eenigen van haar spreken af om op een bepaalden dag de noodige leem te halen. Op andere tochten, die vrouwen gezamenlijk maken, gaat het meest-

Een alleen door vrouwen be-
dreden tak van nijverheid is het
maken van potten, dat geheel
uit de vrije hand geschiedt.

al vroolijk toe: ze praten veel en telkens klinken salvo's van gelach op, want de Toradja's zijn een vroolijk volk. Maar als ze klei gaan halen, mogen de vrouwen niet luid praten, en vooral niet lachen, want dit zou een slechten invloed hebben op de klei, die ze dragen: de potten, die ze ervan maken, zouden bij het bakken barsten; of als dit niet gebeurt, zouden zij bij het gebruik ondeugdelijk blijken te zijn.

Ik heb dikwijls naar het kneden van de klei tot potten staan kijken, en dan heb ik mij verbaasd over de groote handigheid, waarmee de vrouw de potten vormt. Ze doet dit vrij uit de hand zonder een draaischijf te gebruiken, en toch worden de potten zuiver rond. Met de linkerhand drukt ze een ronden steen tegen den binnenwand van den pot, terwijl ze met de rechterhand een houten plak hanteert, waarmee ze tegen de buitenzijde klopt, om den wand dun te maken. Aan het vormen van den pot ontbreekt niet veel; het bakken ervan is echter heel gebrekkig, omdat dit op open houtvuren gebeurt.

Een groot deel van haar „vrijen tijd”, d.i. de tijd, die niet door den landbouw en haar huishouden in beslag genomen wordt, besteedt de vrouw aan het maken van kleedingstof. Sommige stammen van het Toradja-volk weven hun kleedingstof van katoen, maar de

meesten vervaardigen ze uit boomschors. De schors van bepaalde boomen wordt namelijk in lange repen van den stam gepeld; dan wordt de harde buitenbast ervan afgesneden, en de zachte binnenbast, de pulp, wordt met steenen hamertjes op dikke planken uitgeklopt. Hierdoor zet de vezelmasa uit, en krijgt men groote lappen stof, die het best te vergelijken zijn met Chineesch papier.

Aan het dragen van deze boombast zijn enkele bezwaren verbonden: het zit niet zoo soepel om het lijf als katoen, en het kan niet gewasschen worden. Daarom koopen de vrouwen liever katoen, zoodat de boomschorsnijverheid in den laatsten tijd sterk achteruit ging. Zoo ging het ook met het pottenbakken, omdat men het makkelijker vond potten van emaille of gegoten ijzer te koopen. Maar om deze dingen te koopen, moet er geld zijn.

Men kreeg geld door het verzamelen en verkoopen van rotan, damarhars en ebbehout, die men uit de bosschen haalde. Maar toen de malaise kwam, waren die boschproducten niet veel meer waard. Toen was er dus ook geen geld meer. Geen nood, zeggen de vrouwen, nu maken we weer zelf onze kleedingstof en onze potten. En zoo komt het voornamelijk door den arbeid der vrouwen, dat in de maatschappij der Toradja's weinig gemerkt wordt van de malaise.

Foto A Grubauer.

Rijststampende vrouwen in Rampi; ze doen dit werk graag groepsgewijs om onder het eentonig beweeg der armen wat te kunnen praten

De boerin en haar akker.

De Toradja's van Midden Celebes zijn landbouwers. Aan de werkzaamheden op den akker heeft de vrouw een groot aandeel dan de Nederlandsche boerin in het boerenbedrijf. We zien in eenvoudige maatschappijen als die van de Toradja's nog duidelijk de verdeling van den arbeid tusschen man en vrouw: de laatste zorgt voor het aanplanten van de gewassen, de man geneert zich met de jacht, de vischvangst en de verdediging van huis en have. Daar nu het verzorgen van de akkers gedurende een groot deel van het jaar geregelden arbeid geeft aan de vrouw, en de man niet altijd op de jacht of het oorlogspad is, kan gerust worden gezegd, dat de vrouw harder werkt dan de man voor de dagelijksche behoeften.

Dit zal ons dadelijk duidelijk worden, wanneer ik even opnoem wat de man en wat de vrouw op den akker heeft te doen. Nu moet ik er eerst even aan herinneren, dat de rijst op twee manieren verbouwd wordt, op drogen en op natten grond. Voor de eerste soort van akkers wordt het liefst boschgrond genomen: boomen worden geveld, en als het hout door de zon gedroogd is, wordt het verbrand. Op dit afgebrande veld wordt een hut gebouwd,

waarin het gezin zich gedurende het akkerseizoen kan opschieten. Deze beide werkzaamheden, het vellen en verbranden van het geboomte, en het bouwen van de hut, zijn het eenige wat de man voor zijn akker doet. Daar waar men gewend is een heining om het veld te maken, biedt hij ook bij dit werk de helpende hand, maar overigens komt al het werk voornamelijk op de vrouw neer.

Terwijl men voor droge akkers elk jaar een ander stuk grond ontgint, en het gebruikte eenige jaren braak laat liggen, blijven de natte velden steeds op dezelfde plaats: de grond moet er omgeploegd worden, maar aangezien de Toradja den ploeg niet kent in sommige streken, en het invoeren van zoo'n nieuw werktuig veel tijd en moeite kost, heeft het omwerken van den grond nog steeds op primitieve wijze plaats: met de hak of het graafijzer wordt de aarde los gewoeld; dan laat men het water over den akker loopen, en brengt er tenslotte een kudde buffels op, die op het bevoeide land al maar worden rondgedreven. Met hun plumpe pooten vertreden deze logge, zware dieren den grond, en maken van het veld één groote modderpoel. In de modder worden de rijstplantjes uitgezet. Het in orde brengen van de water-

Foto A. Grubauer.
Wanneer geen dringende bezigheden haar tijd in beslag nemen, zitten de vrouwen graag gezellig bijeen onder een rijstschuur in het dorp.

leiding en het omwoelen van den grond zijn weer de eenige werkzaamheden van den man; het overige kan hij aan de vrouw overlaten.

Wanneer een stuk boschgrond is afgebrand, kan daarop maar niet dadelijk rijst worden geplant. Eerst gaan de vrouwen en meisjes den grond schoonmaken. Dan ziet ge ze gebukt over het land gaan om de takken, die het vuur gespaard heeft, op te rapen: de grootere worden tegen een boomstronk overeind gezet om voor brandhout of voor de omheining te worden gebruikt, de kleinere worden op hoopjes gelegd, en 's avonds in brand gestoken. Ge ziet dan in het donker van uw huis uit een menigte vuurtjes tegen de hellingen der bergen, een aanblik, waarnaar ik menigen avond heb zitten kijken.

Bij het planten van de rijst op de droge akkers komen ook nog even de mannen te pas. Zij zijn het die met lange puntige stokken gaten in den grond stooten, terwijl de vrouwen in gebukte houding achter hen aan komen, en in elk gaatje enkele korrels rijst laten vallen. Dat steken van pootgaten zou de vrouw desnoods zelf kunnen doen, en dat doet ze ook, wanneer er geen man voor beschikbaar is. Op de natte rijstvelden worden natuurlijk geen pootgaten gemaakt; hier wordt de rijst op een bedding uitgezaaid, en als de plantjes veertig dagen oud zijn, worden ze op de velden overgeplant, ook weer een werk, dat

voornamelijk door vrouwen en meisjes wordt gedaan.

De vrouw weer is het, die dagen achtereen gehurkt tusschen de planten doorgaat om het onkruid te wieden. Iederen morgen loopt ze door het veld, en laat het oog spiedend dwalen om te zien of er teekenen zijn van een van de vele plagen, waaraan dit gewas blootstaat: of er geen halmen zijn, die door veldmuizen zijn afgebeten, of zich geen wormen op de bladeren vertoonen, die als ze in grooten getale verschijnen, in korten tijd groote schade aan de planten toebrengen; of er geen sporen zijn van een insect, dat de rijstkorrels uitzuigt, wanneer de inhoud ervan nog zacht is. Ze merkt het dadelijk op, als een wild varken door een gat in de omheining is gedrongen om mee te genieten van het werk der menschen.

Wanneer de rijst hoog boven den grond staat, trekt de man zich niet veel meer van den akker aan. Dan is de tijd gekomen, dat hij „op reis“ gaat. In den ouden tijd werden tochten naar den vijand beraamd. Het duurde lang eer na veel heen en weer gepraat de plannen vasten vorm hadden aangenomen; het nam veel dagen, voordat de tochtgenooten zich hadden verzameld; en wanneer de mannen dan eindelijk weg waren, duurde het weken, soms maanden, voordat ze weer thuis kwamen.

Nadat de Toradja's onder Westersch bestuur

zijn gekomen, kunnen ze geen krijgstochten meer maken. Tegenwoordig gaan ze maanden van huis om „geld te verdienen”. Ze verhuizen zich aan de eigenaars van kokosplantages om de boomen te ondoen van hun doode takken, opdat de vruchten beter kunnen gedijen. Of ze trekken de bosschen in om rotan, damarhars, ebbenhout en andere voortbrengselen van de natuur te verzamelen, en die aan de handelaren aan het zeestrand te verkoopen. Deze geven hun daarvoor dan hun katoen en andere waren, waarmee ze na lange afwezigheid bij hun vrouw terugkeeren. Dan is de oogst al binnengehaald. De vrouwen hebben de aren een voor een gesneden en tot bossen samengebonden; de vrouwen hebben de rijst gedroogd en in stapels bijeen gezet; en daarna hebben zij ze in groote manden op den rug naar het dorp gedragen en in de rijstschuur opgeborgen. De mannen zorgen op z'n hoogst dat ze thuis zijn om het groote oogstfeest mee te vieren en te genieten van de vruchten van den ijver hunner vrouwen.

We moeten toegeven, dat de rijst in verband met de zorg en de moeite, die eraan gewijd zijn, voor tweederden van de vrouw, en slechts voor éénderde van den man is. Bij volken waar de vrouw praktisch de slavin van den man is, wordt hiermee geen rekening gehouden: de vrouw werkt daar voor den man, en dus is alle rijst van hem. Maar bij de Toradja's is dat niet zoo. Bij hen wordt wel degelijk erkend, dat de vrouw de meesteres is van de gewonnen rijst. Zij beheert den voorraad, en neemt er bij tijden zooveel bossen vanaf als ze noodig heeft. Het is een zekere plechtigheid, waarmee de vrouw de schuur beklimt om er den leeftocht voor enkele dagen uit te halen. Ze maakt vooraf haar kleeren in orde, verwisselt dagelijksche plunje met beter gewaad; ze bindt den hoofdband nog eens netjes om, en gaat dan waardig de schuur binnen. De rijst moet het aan haar kunnen zien, dat zij dit kostbaar voedsel eert en waardeert, want anders zou er wel eens iets mee kunnen gebeuren, waardoor de voorraad niet zoo lang strekte als zij heeft berekend: „de rijst is weggelopen, omdat zij niet genoeg geëerd werd”, zegt men dan.

De vrouw heeft bij het verkoopen van een deel van den oogst het laatste woord. Dit heb ik meermalen ondervonden. Als we rijst wilden inkoopen, spraken we hiertoe altijd den man aan. Maar steeds luidde zijn antwoord: „Ik zal erover spreken met haar die aan den

Foto A. Grubauer. Besoa vrouwen op weg naar den akker; de eene heeft de hak over den schouder waarmee ze den grond gaan omwerken.

hard zit”; d.w.z. ik zal vragen wat mijn vrouw ervan vindt. Het gebeurde dan wel, dat de man als antwoord kwam zeggen: „Mijn vrouw kan geen rijst verkoopen”; of „zij kan niet zooveel afstaan als gij gevraagd hebt”. Van hetgeen de man op zijn reizen verdiende, gaf hij altijd een deel als geschenk aan zijn vrouw; dit kwam haar toe. Van den prijs van de rijst gold het tegenovergestelde: de vrouw heeft het geld verdiend, en daarvan staat ze een deel af aan haar man; dit kwam hem toe. Hoezeer de vrouw geacht wordt meer recht te hebben op de vrucht van den akker dan de man, blijkt nog duidelijk, wanneer man en vrouw van elkaar gaan. Wanneer ze om de eene of andere reden van elkaar scheiden, zonder dat er van een der kanten gesproken kan worden van schuld, dan schrijft het recht voor, dat de rijstvoorraad in twee gelijke deelen moet worden verdeeld: voor man en vrouw elk een deel. Maar dikwijls maakt de

man geen aanspraak op zijn aandeel: hij laat dit aan de vrouw, zeker in de overweging, dat zij er toch het meest recht op heeft. Hij is verplicht dit te doen, als er kinderen zijn. Deze toch blijven bij de moeder, als ze zichzelf nog niet kunnen helpen, en het aandeel

van den vader moet dan dienen om die kinderen groot te brengen.

Zoo zien we uit het medegeedeelde welk een groote plaats de vrouw als boerin inneemt bij een eenvoudig landbouwend volk als de Toradja's zijn.

De mode op Midden-Celebes.

De Toradja's op Midden-Celebes houden er evengoed als andere volken een mode op na. De mode is niet zoo veranderlijk als die in Europa, maar ze doet ons Westerlingen nu en dan zonderling aan. Als we dan echter weer bedenken welke dwaze vormen de mode bij ons soms aanneemt, mogen we ons toch ook weer niet verwonderen over hetgeen we bij de Toradja's zien.

Wanneer we van mode spreken, denken we daarbij in de eerste plaats aan de kleding van de vrouw. Dit geldt evenzeer voor Celebes. De kleding van de mannen verschilt bij de stammen onderling al heel weinig. In den ouden tijd bestond deze uitsluitend uit

een lendendoek, die om de heupen werd gewikkeld, en een koord of een reep boombast om het hoofd, waarmee het lange hoofdhaar werd gebonden. Later namen ze de korte broek en den hoofddoek van de Boegineezen over, terwijl de lange broek en het baadje eerst dateeren uit den tijd toen men in geregeld contact kwam met vreemdelingen, dus een veertig jaar geleden.

Bij de vrouwen is dit van den beginne aan anders geweest. Zij hebben altijd meer werk gemaakt van kleding en opschik. De kleding van de vrouwen verschilt bij de stammen onderling zooveel, dat men daaraan dadelijk kan zien uit welke streek ze afkomstig zijn. Ik laat nu in het midden of de kleeren van katoen of van boomschors zijn gemaakt, en ik wil iets zeggen van den vorm.

Het aanleggen van den rok is al zoo verschillend. Op een van de plaatjes zien we een rok als een soort crinoline uit den tijd onzer voorouders. Dit krijgt men zoo door den rok door een band om het middel te trekken, en het bovendeel op de onderste helft neer te laten hangen; zóó zien we den rok bij de twee naast elkaar staande meisjes. Op het tweede plaatje zien we bovendien nog een strook op den dubbelen rok genaaid, waardoor deze erg uitstaat. Het is wel aardig om eens na te gaan hoe men ertoe gekomen is zulke wijd-uitstaande rokken te maken. Als we daarnaar speuren, merken we dat dit kledingstuk een product is van de veranderlijkheid der mode, en den behoudenden zin, die elk volk, maar vooral een natuurvolk, eigen is.

Ge moet dan weten dat de oorspronkelijke rok van de vrouw gemaakt werd van repen palmblad, een soort van banaanboom. De nerf van den palmtak, waaraan het blad in repen werd gescheurd, diende als koord, dat om het middel werd gewonden. Omdat eenige takken aan elkaar gebonden werden, was het koord heel lang, en kwamen de als franje neerhangende bladrepes dus in verscheiden lagen op elkaar te liggen. Dit gaf een dichte bekleding, maar hierdoor kwamen de buitenste lagen wijd van het lichaam te staan. Er zijn nog eenige volken, waar de vrouwen deze bladrokken dragen, zooals op

Foto H. L. C. Horsting. Twee Pososche vrouwen met dubbelen rok, en met fraaie haarbanden.

de Mentawai-eilanden en in het Oosten van den Archipel.

Toen de vrouwen nu boombast tot kleding begonnen te gebruiken, wilden ze graag den uitstaanden vorm van den bladrok, waaraan ze gewend waren, behouden, en toen bootste men dien vorm in boombast na, waardoor rokken met stroken ontstonden.

Zoo kan ik u ook de geschiedenis vertellen van het vrouwenjak. Op het plaatje van de twee vrouwen zien we duidelijk hoe dit kledingstuk bij het middel is ingenomen, zoodat het boven- en het onderdeel van het jak naar buiten komen te staan. Aan het bovendeel wordt de uitstaande ruimte door de schouders gevuld. De oorspronkelijke bedekking van het bovenlijf bestond uit een langen recht-hoekigen lap boomschors. Midden in dien lap was een rond gat uitgesneden; hierdoor werd het hoofd gestoken, en dan viel de eene helft van den lap over de borst en de andere bedekte den rug. Al spoedig bond men een koord om het middel om te voorkomen, dat de wind met den lap ging spelen. Hierdoor kreeg dit kledingstuk den vorm, dien men aan het jak heeft gegeven, toen men over beter materiaal kon beschikken, en men de randen van beide helften aan elkaar ging naaien, en er voor de armen korte mouwen in zette.

Als bewijs, dat deze mode zich inderdaad zó ontwikkeld heeft, zou ik kunnen aanhalen, dat de lap met het gat erin nog bij enkele volken op andere eilanden gedragen wordt. Maar ook onder de Toradja's zien we bij bepaalde gelegenheden dit primitieve kledingstuk nog gebruikt. Wanneer namelijk iemand overleden is, komen de naaste verwanten hun deelneming betuigen met dit kledingstuk aan. Het is opmerkelijk zoo hardnekkig als oude gewoonten blijven voortbestaan in de rouwgebruiken, d.i. in de aanrakingen, die de levenden met de dooden hebben. Dat is ook goed te begrijpen: de levenden nemen nieuwe gebruiken, die hun nuttig voorkomen, over; maar de afgestorvenen, die het aardsche leven in het doodenland voortzetten, kennen die nieuwe gebruiken niet; als men met hen in aanraking komt, moet men dus het oude gebruik volgen. Op deze wijze kunnen oude gewoonten bij de rouwgebruiken eeuwenlang bewaard blijven.

Een kledingstuk waarvan de vrouw veel maakt, is de hoofdband. Hieraan kan men ook dikwijls zien uit welke streek een vrouw afkomstig is. Is de hoofddoek plat opgevouwen als een band om voorhoofd en haar gebonden, dan weet ge dat dit een vrouw is uit de

laaglanden van Midden-Celebes. Is de doek opgerold, en op zoo'n wijze om het hoofd gebonden, dat de beide uiteinden als horens naar buiten steken, zooals bij de twee vrouwen op het plaatje is te zien, dan hoeven we er niet aan te twijfelen, dat ze uit de streek komt ten Zuiden van het Poso-meer. De fraaiste haarbanden hebben de vrouwen van de zogenaamde Berglandschappen, waarvan we ook enkele op de plaatjes zien. Deze banden worden gemaakt van het binnenste gedeelte van de bamboe, dat zacht is en zich gemakkelijk tot een hoepel laat ombuigen. Deze stof is wit, en ze leent zich er uitnemend voor om te worden beschilderd met verf, of om te worden beteekend door er figuren in te branden. De band wordt ook bekleed met katoen waarop figuren zijn geborduurd en loovtjes zijn genaaid, zoodat hij een schitterend effect maakt als de zon of het lamplicht erop schijnt.

Ik kan slechts een klein deel van de kleding en den opschik der vrouwen van Midden-Celebes noemen, want anders zou ik te uitvoerig en vervelend worden. Ik moet echter

Foto H. L. C. Horsting. Een Besoa meisjes dat door haar crinoline-vormige rok opvalt.

nog iets zeggen van een gewoonte, die ook bedoelt een bekleding te zijn, namelijk het tatoeëren. We weten wat dit is: met naalden worden gaatjes in de opperhuid geprikt, die tezamen allerlei figuren vormen. Die kleine wondjes in de huid worden met een donkere verfstof ingewreven, en deze is daarna niet meer te verwijderen. Deze manier van tatoeëren is ongetwijfeld bij alle Toradja-stammen in gebruik geweest, maar slechts enkele van hen deden het nog, toen wij een 45 jaar geleden met hen in aanraking kwamen. Nu doen de vrouwen van de meeste stammen het op een andere manier. De figuren, die we op het gelaat van een paar vrouwen op de plaatjes zien, zijn aangebracht met een zeer bijtend vruchtensap, dat met

sieren met van schelp geslepen en koperen plaatjes, dan zou ik vooreerst niet uitgepraat zijn. Maar wat ik er al van heb verteld, en wat we ervan hebben gezien, is dunkt mij voldoende om ons een indruk te geven van den kunstzin en de vaardigheid van de Toradja vrouw. Op elken Europeaan maakt deze kleeding veel indruk, en bij de meesten wekt ze de begeerte op eenige exemplaren in bezit te mogen hebben.

Men moet zich dan haasten, want het is zeer waarschijnlijk, dat over weinig jaren al dat moois en schilderachtigs verdwenen zal zijn, en plaats zal hebben gemaakt voor kledjes, blouses en rokken van Europeesch model.

Dit is in alle landen zoo gegaan, waar de inheemsche bevolking een eigen kleeding

Foto H. L. C. Horsting. Twee vrouwen uit de streek ten Zuiden van het Pasomeer, wier gelaat beschilderd is en die den voor die streek kenmerkenden hoofddoek dragen.

roet is vermengd. Deze verfstof bijt in de huid, maar ze is er toch van te verwijderen.

Ik moet nog even uitleggen, waarom ik de tatoeage-figuren onder de kleeding reken. De natuurmenschen hebben de voorstelling, dat de voortlevende ziel van den mensch een getrouwe copie is van zijn lichaam: alle eigenaardigheden, teekenen en gebreken van en op dat lichaam zijn ook op de ziel waar te nemen; de tatoeage-figuren neemt de doode dus mee naar het zielenland, waar ze hem als opschik en kleeding blijven sieren.

Ik zou nog veel aardige en mooie dingen van de mode der Toradja's kunnen vertellen. Als ik bijvoorbeeld ging uitweiden over de fraaie figuren, die de vrouwen met katoenen lapjes en garen van verschillende kleur op hun jakken aanbrengen, hoe ze deze weten te ver-

had. Ik kan ook begrijpen, dat het dien kant op moet gaan, al betreur ik het zeer. De kleedingstukken, waarvan ik verteld heb, zijn erg bewerkelijk. Het is veel gemakkelijker in den winkel voor weinig geld een lap kleurig katoen te koop, en daarvan in enkele uren een japonnetje te knippen en te naaien. Maar jammer blijft het. Tientallen jaren geleden werd aan de zendelingen verweten, dat zij het waren, die bij de inheemsche bevolking propaganda maakten voor Europeesche kleeding, maar nu weten we, dat het gemakzucht, de neiging om iets van anderen over te nemen en na te doen, het afnemen van den kunstzin, zijn, die de Toradja vrouwen ertoe brengen de Europeesche mode te stellen boven de eigen inheemsche kleederdracht.

In de politiek speelt de Toradja-vrouw een rol.

Ik wil u iets vertellen van een vorstin van het Merengebied van Noeha, dat ge in het Zuid-westen van Midden Celebes vindt. Deze vorstin, die we op het plaatje zien afgebeeld te midden van verwanten en rijksgrooten, heet Ande Haloe. Met haar heeft Zendingeling Ritsema heel wat te stellen gehad.

Zoolang de vorsten van Noeha nog Heiden waren als hun onderdanen, waren ze niet kwaad voor den kleinen man. Deze vereerde zijn vorst als een wezen, afkomstig uit hooger

zij vorstin werd, op alle mogelijke wijzen de bewoners van het land knevelde en aan zich dienstbaar maakte.

De verhouding tusschen haar en haar onderdanen zou al dadelijk beter zijn geworden, als ze haar macht had aangewend om de menschen te dwingen tot het Mohammedanisme over te gaan. Dan hadden grooten en kleinen tenminste weer denzelfden godsdienst. Maar dit wilde ze juist niet. Als de kleine man tot den godsdienst van den verheven Profeet

De bejaarde vrouw, die in het midden staat, had in den ouden tijd heel wat te zeggen in het landschap Besoa.

streken; hij voldeed altijd aan de wenschen van deze veeleischende machthebbers, maar de vorsten voelden zich toch geheel als de vaders der dorpelingen, als behoorende tot hetzelfde volk.

In deze verhouding kwam verandering, toen de vader van Ande Haloe Mohammedaan werd. Hierdoor kwam er een scheiding tusschen hem en het volk, en de kloof werd eerst recht voelbaar, toen de oude vorst door zijn dochter Ande Haloe werd opgevolgd. Deze is een sluwe, energieke vrouw, die al voordat

behoorde, kon zij hem niet meer met vrijmoedigheid knevelen, want geloofsgenooten moeten ontzien worden. Zij liet de menschen dus rustig Heiden blijven.

Toen kwam de Zending in haar land werken. Aanvankelijk moesten wij ons bij bezoeken aan het land bepalen; deze zouden weinig uitwerken om de menschen Christen te doen worden, dacht Ande Haloe. Maar toen zich een zendingeling (de heer Ritsema) in haar land kwam vestigen, en de vorstin merkte, dat de menschen vertrouwen in hem gingen stellen,

Foto H. L. C. Horsting.
Een hoofdengezin in
Leboni, waarvan 'de
vrouw veel invloed
heeft in haar dorp.

veranderde ze van houding. Wanneer haar onderdanen toch van godsdienst veranderden, dan was het maar beter dat ze Mohammedaan werden. Om hiertoe te geraken gebruikte ze andere middelen dan de Zending: ze trok met een Mohammedaansch leeraar de dorpen langs, en zeide den menschen dat ze Mohammedaan moesten worden. Daarvoor was niet veel tijd noodig, en ieder die zich bereid verklaarde, werd bij den nieuwen godsdienst ingelijfd.

Op deze wijze werd een klein deel van de bevolking Mohammedaan. Maar zendeling Ritsema zat ook niet stil: overal zocht hij de menschen op, en predikte hun het Evangelie. Hij verwierf in korten tijd algemeen vertrouwen, en door dit vertrouwen in den zending liet men zich weerhouden tot den Islam, waarvan men overigens niets wist, over te gaan. Toen ze na een paar jaar Gods Woord beter hadden leeren verstaan, lieten zij zich doopen.

Nu had Ande Haloe weinig profijt meer van haar macht, die zij niet meer kon gebruiken om zich te bevoordeelen. Bovendien werden haar streken bij het Europeesch bestuur bekend, en dit zag zich eindelijk genoodzaakt haar uit haar waardigheid te ontslaan.

We merken dus, dat op Midden Celebes ook vrouwen vorstin kunnen worden. O ja, tegelijk met deze Ande Haloe was het staatshoofd van Loewoe, een eertijds machtig rijk op Midden Celebes, ook een vrouw. In dit tijdschrift zien we een portret van haar opgenomen op bl. 86 van den achtsten jaargang.

Deze vrouw, die nog niet lang geleden overleden is, had niet zooveel te beduiden als Ande Haloe. Het waren niet haar persoonlijke eigenschappen, die haar dezen hoogen rang hadden bezorgd, maar ze was vorstin van het land geworden, omdat zij er de naaste toe was. Hieruit zien we, dat ook in de politiek man en vrouw gelijk gesteld zijn op Midden Celebes.

Het ligt niet in den aard van de Toradja vrouw om zich met de politiek te bemoeien. De meesten van haar hebben er geen belangstelling voor, omdat ze geheel opgaan in haar huishouden en haar gezin. Toch zijn er altijd eenigen van haar, die de vergaderingen der mannen bijwonen, waar allerlei rechtszaken besproken worden. Ze luisteren dan aandachtig toe. Ik heb het nooit meegemaakt, dat een vrouw haar meening ter rechtszitting uitsprak, ofschoon dit volgens de verhalen ook wel eens moet zijn voorgekomen. Maar als ik mij 's avonds in de woning van het dorps-hoofd, bij wien ik den nacht doorbracht, op mijn matje had uitgestrekt, hoorde ik aan de andere zijde van den dunnen bamboe-wand de huisvrouw haar man de les lezen: „Dat hadt je niet zóó moeten zeggen; je hadt het Hoofd van A dit moeten antwoorden“. Critiek op de woorden van anderen was er genoeg, en dan had ik schik bij mijzelf over de juistheid harer opmerkingen.

Dat vrouwen goed kunnen redeneeren werd bewezen in gevallen, dat twee stammen het

Foto A. Grubauer.

De vorstin van Noeha met haar
gemaal en eenige waardigheids-
bekleeders.

niet eens konden worden omtrent een boete, die de een den ander voor een misslag had opgelegd. Wanneer de beleedigde partij niets van haar hoogen eisch wilde afdoen, en de woordvoerders van den anderen kant al hun slimheid tevergeefs hadden uitgeput om vermindering te krijgen, dan trokken ze zich terug, en lieten de verdere onderhandelingen aan een paar vrouwen over. Dezen wisten de tegenpartij bijna altijd te bewegen tot toegeeflijkheid. Een Toradja hoofd, die zoo iets had ondervonden, zei tot mij: „Als vrouwen zich in een kwestie komen mengen, durven wij mannen niet meer zoo boud spreken, en dan voelen we ons gedwongen toe te geven. Daarom hebben we altijd het land, als de tegenpartij vrouwen laat spreken; maar op z'n tijd doen wij hetzelfde”.

In den ouden tijd gebeurde het wel, dat een dorp door den vijand werd ingesloten. Als men dan gebrek kreeg aan water, was men wel eens gedwongen zich over te geven. Wanneer de nood zoo hoog geklommen was, is het eenige malen gebeurd, dat een vrouw redding bracht. Zoo kwamen een jaar of vier, vijf vóór de komst van het Gouvernement op Midden Celebes de To Bada' het dorp Hanggira in Besoa belegeren. Toen men vreesde zich over te moeten geven, trad een van de voorname bewoonsters met een ei in de hand buiten de versterking, en liep naar het kamp van den vijand. Toen ze dit genaderd was, riep ze: „O, gij mannen van Bada', waarom komt gij met ons vechten! Zijn wij vrouwen het niet,

die u hebben voortgebracht, die u hebben gevoed? Zijn wij u niet tot kookpot, pollepel en drinknap geweest? Waarom komt gij dan ons, die niets met uwe twisten te maken hebben, bevechten? Zie, dit ei werp ik stuk op den grond. Wanneer het niet waar is, wat ik zeg, mogen wij vergaan als dit ei. Maar is het waar, dan zal het ulieden aldus vergaan”. Met deze woorden wierp zij het ei stuk tegen den grond. De belegeraars sloegen deze woorden in den wind, en deden toch een aanval, met het gevolg, dat hun aanvoerder sneuvelde. Dit werd beschouwd als de uitwerking van de vervloeking, die de vrouw had uitgesproken, en men trok ijlings terug.

Een andermaal moet het zijn voorgekomen, dat de vrouwen van een bedreigd dorp zich in het wit kleedden. Zoo uitgedost begaven ze zich buiten de versterking, en liepen steeds maar tusschen de beide legerkampen heen en weer. De vijand durfde hierdoor den aanval niet beginnen, en men besloot om vrede te maken. Ook de beschermgeest van het dorp, vertelde men mij, moet aan deze gunstige uitkomst hebben meegewerkt door het verwekken van een gezichtsbedrog, waardoor de vijand in den waan werd gebracht, dat zich honderden mannen in het dorp bevonden.

Wanneer een dorp zich overwonnen verklaarde, werd ten teeken daarvan een lap wit katoen of witte boomschors aan een staak in de hoogte geheven. De vijandelikheden hielden dan op. Eenige van de voornaamste vrouwen dosten zich dan in haar fraaiste kleeren uit, elk harer nam een platte mand

Soms wil de geest de geroofde levenskracht niet teruggeven; dan moet de priesteres erom vechten; ze houdt een spiegelgevecht met een zwaard in de rechter, en croton-bladeren als schild in de linkerhand.

met witte rijst, waarin eenige eieren overeind waren gezet, op het hoofd, en zóó uitgerust gingen ze naar het vijandelijk kamp, waar zij de manden met rijst en eieren aanboden. Als de onderhandelingen op deze wijze waren aangevangen, mocht men erop rekenen, dat de overwinnaars milde voorwaarden aan de overwonnenen zouden voorleggen. Men geloofde, dat als de overwinnaars in zulk een geval geen clementie gebruikten, het lot zich later op hen zou wreken.

Meermalen was het hoofd van den stam een vrouw. Over de Berglandschappen heeft het Nederlandsch bestuur een man aangesteld als vorst, maar deze wordt alleen terwille van zijn echtgenoot door de bewoners van het land

als zoodanig erkend; want deze vrouw is rechte het Hoofd van het land.

Uit al het meegedeelde blijkt weer duidelijk, dat de vrouw een bijzondere plaats inneemt in de Toradja maatschappij. Toen in deze maatschappij nog geen veranderingen waren gebracht door het Westersch bestuur, kwam de beteekenis van de vrouw beter uit. Maar nu is er zooveel veranderd, en de verhoudingen zijn zóó gewijzigd, dat het geruimen tijd zal duren, eer de vrouw haar juiste plaats in de nieuwe samenleving gevonden heeft. Maar al komt de beteekenis van de Toradja vrouw nu nog niet duidelijk uit, in stilte blijft ze meewerken aan den opbouw van haar volk.

De moeder zorgt voor de gezondheid harer kinderen.

Onze grootmoeders en overgrootmoeders hielden er tal van huismiddeltjes op na, die dienst deden, wanneer een van de kinderen zich niet wel voelde. Onze grootvaders en overgrootvaders hadden hun werk buitenshuis, en kwamen slechts bepaalde tijden van den dag met de kinderen in aanraking. De vrouwen hebben de kinderen den heelen dag om zich heen, en moeten voor alle gebeurlijkheden raad schaffen. Zij zijn dus de eerste geneesmeesters van allerlei kwalen en pijnen.

Niet anders is het in de eenvoudige Toradja maatschappij op Midden-Celebes. Iedere vrouw bezit eenige kennis van planten en kruiden, die voor dit en dat euvel goed zouden zijn. Meer nog dan met positieve middelen werkt de Toradja moeder met negatieve middelen: wanneer je je koortsig voelt, moet je geen suikerriet kauwen, geen bepaalde groenten eten, want hierdoor wordt het onaangename gevoel vermeerderd. Wanneer de huid is aangedaan, moet men zich ont-

Twee priesteressen, die zich naar een zieke begeven om deze te cureeren op de wijze, die in den tekst beschreven is.

houden van eieren en kippenvleesch, want als men die dingen eet, zou de aandoening erger worden. Als je last hebt van zweren, is het eten van pompoen niet goed, want dan zouden de zweren niet spoedig genezen.

Soms zijn de huismiddeltjes, die de moeders aanwenden, voor ons gevoel heel vreemd, omdat wij er den ondergrond niet van begrijpen. Wanneer bijvoorbeeld een kind valt, en zich bezeert, maakt de moeder dadelijk de haarwring los, en slaat er het huilende kind mee. Ze denkt, dat in het haar groote levenskracht zit, want je ziet het als 't ware groeien; door er het kind mee te slaan denkt ze wat van die kracht op den kleine over te brengen, waardoor de pijn gauwer verdwenen zal zijn.

Maar al die huismiddeltjes baten niet, wanneer het kind werkelijk ziek is. Dan zit de moeder met de handen in 't haar, en dan is het eenige wat ze doen kan de hulp in te roepen van een harer dorpsgenooten, die meer studie van ziekten en haar genezing heeft gemaakt. Deze vrouw is dadelijk bereid haar kunst op de zieke toe te passen. Maar voordat ik ga vertellen, hoe ze dat doet, moet ik even uitleggen, waardoor, naar de voorstelling van deze natuurmenschen, iemand ziek wordt.

Wanneer wij ziek zijn, weten we dat een van de deelen van ons lichaam niet goed functioneert: de lever doet haar werk niet meer zoo goed als ze gewoon is te doen; de longen zijn aangedaan, of het bloed heeft door de eene of andere oorzaak niet meer de juiste samenstelling; en door al die oorzaken voelen we ons slap en ziek.

Maar zóó denkt de natuurmensch niet. Hij is wel een goed anatoom, maar welk werk elk onderdeel van het lichaam doet, daarvan heeft hij geen idee. Daar denkt hij ook niet over na: alle deelen hooren bij elkaar, net zooals de leden van den stam bij elkaar behooren, en hetzelfde moeten willen en doen, zal de samenleving niet in de war worden gestuurd. Het lichaam is bezielde door denzelfden geest, dezelfde levenskracht. Die levensgeest is bij alle menschen dezelfde, maar de een heeft er meer van dan de ander. Iemand die een zwak lichaam heeft, en die telkens ziek is, heeft een kleine portie levensgeest; een sterk mensch, die veel kan ver-

zetten, heeft een groote portie van dien levensgeest gekregen.

De Niassers bijvoorbeeld stellen zich dit op heel naieve manier voor. Ze zeggen, dat de Schepper bij een groot vat zit, dat gevuld is met levensgeest. Wanneer een kind geboren zal worden, steekt de Hemelheer de potlepel in het vat om er levensgeest voor den nieuwen wereldburger uit te scheppen: steekt hij den lepel diep in het vat, dan krijgt de kleine een flinke portie; wordt de lepel er niet heelemaal in gedompeld, dan ontvangt het kind veel minder.

Maar niet alleen van de mindere of meerdere hoeveelheid levenskracht hangt de gezondheid van den mensch af: iemand die veel levenskracht heeft ontvangen, kan evenzeer ziek worden. Dit gebeurt, als de levensgeest zich van den mensch verwijderd heeft. Wanneer je erg naar iets verlangt, heimwee hebt, dan gaat je levensgeest van je weg, en spoedt zich naar de plaats of de persoon, waarnaar je verlangen uitgaat, en dan wordt je ziek. Als je ziek wordt als je van een reis bent teruggekeerd, of nadat je onder een boom hebt geslapen, dan kan de oorzaak van de krankheid niet anders zijn dan dat een geest in het vreemde land of de boomgeest je levenskracht gepakt heeft, en die gevangen houdt. En als

Toen de griep in het land geheerscht had, werd de ziekte plechtig uit het dorp uitgeleid; de hoofdpriesteres houdt het miniatuur vaartuig in den arm, waarin zij straks de ziekte de rivier zal laten afdrijven.

je je levensgeest niet gauw terugkrijgt, ga je dood.

Het eenige wat er aan gedaan kan worden om je weer beter te maken, is dat iemand je levensgeest weer bij je terugbrengt. Degeen die de verloren levensgeest gaat halen (dit is altijd een vrouw en we zullen haar maar priesteres noemen), moet daartoe eerst naar den Hemelheer gaan. Deze zegt haar dan waar de levensgeest zich bevindt, en zoo noodig geeft Hij aan de priesteres nog een paar geesten mee om haar te helpen den levensgeest terug te krijgen. En nu zult ge u verbazen over de wonderlijke manier, waarop de priesteres haar taak vervult.

Ze heeft namelijk een langen rok van katoen of boomschors met het ene eind aan een zolderbalk opgehangen, zóó dat de benedenrand den vloer raakt. Zij kruipt nu onder deze soort van zak, zoodat ze geheel aan het oog onttrokken is; ze heeft het knapjes benauwd in deze heel kleine ruimte, waarin ze den

heelen nacht doorbrengt. Tot aan het aanbreeken van den dag kan men haar stem uit den zak hooren komen, terwijl ze onafgebroken bezig is haar tooverzangen te zingen. In de verzen, die ze in een bepaald rythme opdreunt, vertelt ze hoe haar levensgeest haar lichaam verlaat, en langs het geraamte van de woning opstijgt tot aan de nok van het huis. Hier roept ze haar bescherm- of geleidegeest, die in de lucht woont, tot zich. Deze komt met haar vaartuig; dit is de regenboog; de vrouw stapt in, en nu vaart zij het luchtruim in om zich te spoeden naar de woning van den Hemelheer daarboven in den hemel.

Ze is op dien tocht aan allerlei gevaren blootgesteld: booze geesten vallen het luchtvaartuig aan, maar de slaven van den geleidegeest slaan ze af. Of de beschermgeest spuwt fijn gekauwde kruiden in het rond, waardoor zij en de haren aan den blik der belagers worden onttrokken. Dan weer varen ze door dichte wolkenlagen heen, die haar alle uitzicht

benemen, en die haar doen vreezen de keers kwijt te zullen raken. Maar dan spuwt de geidegeest weer gekauwde medicijn in 't rond, waardoor de lucht opklaart. Het heeft er werkelijk wat van, of we ons op een modern vliegtuig bevinden, van waaruit een rooksluier wordt verspreid om het aan den blik der menschen te onttrekken. Waar de Westerling met technische middelen de gevaren in de lucht weet te bestrijden, worden de moeilijkheden door de Toradja's met magisch werken de middelen opgelost.

Zoo gaat de priesteres in het relaas harer zangen verder met te vertellen hoe ze bij den Hemelheer aankomt, hoe ze door Hem ontvangen wordt, hoe ze den gevraagden levensgeest rechtstreeks van Hem ontvangt, of hoe Hij haar den weg wijst om dezen uit de handen van kwaadaardige geesten te verlossen. Dan neemt ze afscheid van den Alvader, en spoedt zich in haar vaartuig weer naar de aarde terug om het verkregen goed terug te brengen aan den kranke, opdat hij spoedig herstelt.

Wanneer we dit zoo hooren vertellen, denken we misschien: Wat een kinderachtige manier van doen is dat nu. Dit is toch niet anders dan een soort van komedie spelen. Toch niet. Menschen als de Toradja's zijn, hebben een heel andere voorstelling van geestelijke dingen. Ze denken dat men iets kan bereiken

door dit in beeld uit te voeren. Er zijn menschen, die voordat ze op de jacht gaan, een voorstelling geven van een jacht. Bij die voorstelling maken ze natuurlijk een massa wild buit. Door de kracht van deze voorstelling denken ze veel geluk te zullen hebben, als ze in werkelijkheid op de jacht gaan. Op dezelfde manier zijn de priesteres in den zak en de omzittenden heilig overtuigd, dat door de voorstelling, die de eerste in haar verzen geeft, ze werkelijk de reis naar den hemel maakt, en bij den Schepper komt.

De „komedie“ gaat nog verder. Soms vertelt deze middelaarster tusschen menschen en goden, dat de geest, die de levenskracht van den zieke gepakt heeft, het gestolene niet terug wil geven. Dan moet de vrouw geweld gebruiken om hem het gezochte te ontnemen. Ze moet met hem vechten, en dit doet ze ook werkelijk: ze voert een spiegelgevecht uit, dat zich heeft ontwikkeld tot de schoonste en elegantste dans der Toradja's. Steeds weet zij den geest te overwinnen en het geroofde terug te brengen.

Zoolang de menschen nog leven in de gedachtenwereld, waarvan ik heb verteld, zijn al deze dingen geen „komedie“. Ze zouden dit worden als men er mee voortging, nadat de wijze waarop zij denken en voelen anders, d.i. gelijk aan de onze geworden is.

De Toradjasche christin.

In het jaar 1909 vestigden mijn vrouw en ik ons aan den Zuidkant van het Poso-meer om daar een nieuw arbeidsveld te openen. De plaats waar we ons huis bouwden, heet Pendolo. De menschen daar hadden wel eens over het Evangelie hooren spreken, maar wat dit inhoudt, wisten ze nog niet. We maakten kennis met de bewoners van de streek, zochten ze in hun huizen op, en noodigden ze uit om op Zondagmorgen samen te komen. Het dorpshoofd wilde mij ter wille zijn, en daarom stond hij toe, dat de menschen in de voor-galerij van zijn woning bijeenkwamen, omdat ikzelf nog geen huis had, waar ik hen kon ontvangen.

Ofschoon ik ook de vrouwen aanmoedigde om te komen luisteren, lieten zich in de eerste maanden alleen mannen zien. De vrouwen dachten blijkbaar: Het Hollandsche bestuur bemoeit zich alleen met de mannen; alleen de mannen krijgen bevelen en opdrachten;

het Evangelie, dat de zendeling brengt, is dus ook alleen voor de mannen; wij behoeven ons niets aan te trekken van wat daar wordt gezegd.

Slechts één vrouw maakte hierop een uitzondering. Dat was Ajoentowe. Ze is eenige jaren geleden overleden, maar haar nadenkend en intelligent gelaat staat mij steeds duidelijk voor den geest. Ze behoorde tot de aanzienlijken van het dorp, en ze had veel invloed onder haar volksgenooten. Toen de vrouwen van Pendolo nog afzijdig van ons stonden, kwam zij meermalen bij ons oploopen. Zij had dadelijk vertrouwen in ons, en dit toonde ze o.m. door ons te roepen, als een harer kinderen ongesteld was, en trouw gebruikte ze de medicijnen, die wij haar gaven.

We herkenden in haar al spoedig een van Jezus' schapen, die nog niet in zijn stal zijn binnengebracht. Wanneer zij iets uit het Evangelie hoorde, luisterde ze aandachtig toe.

Het gezin van Ine i Moseka met haar kinderen en kleinkinderen; van deze vrouw is groote kracht uitgegaan voor de verbreiding van het Christendom.

Ze herkende daarin blijkbaar de stem van den Meester, en ze spitte de ooren. Ze hielp ijverig mee de vrouwen aan te sporen om in de Zondagsche bijeenkomsten te komen. Aanvankelijk zonder resultaat. Dit werd pas anders toen mijn vrouw een list had gebruikt. Op de gewone dagen van de week kwamen veel vrouwen haar bezoeken, en met verscheidene van haar had mijn vrouw vriendschap gesloten. Maar, zooals ik zei, des Zondags lieten ze zich niet zien.

Toen weer eens een aantal van haar vriendinnen Maandagmorgen in onze voorgalerij zaten, zei mijn vrouw: „Ik ben gisteren zoo diep beschaamd geweest”. Dadelijk volgden uitroepen van deelneming, want beschaamd te worden is een van de onaangenaamste gewaarwordingen voor onze Toradja's. Toen men mijn vrouw gevraagd had wat haar zoo beschaamd had gemaakt, antwoordde zij: „Gisteren was ik in de bijeenkomst, en ik was de eenige vrouw te midden van louter mannen!” Daar konden onze menschen goed inkomen: als dit één van haar overkomen ware, zou ze niet geweten hebben, waarheen te kijken. De bezoeksters hadden werkelijk medelijden met haar vriendin, en ze beloofden haar den volgenden Zondag gezelschap te houden. Vijf van haar hielden woord. De eerste schapen waren over den dam, en ze werden spoedig door meerdere gevolgd. Ajoentowe behoorde onder de eerste vrou-

wen, die gedoopt werden. Ik vermoed, dat door haar sterk geloof ook enkelen van de overige vrouwen de goede keuze hebben gedaan.

De toestand van de kleine groep Christenen, die het eerst gedoopt waren, was niet gemakkelijk. Tegenover de weinigen, die den nieuwen weg volgden, stonden velen, die zich voorloopig bij het oude geloof hielden, en die voortgingen met het houden van hun offerfeesten. Dit veroorzaakte vooral moeilijkheid, als die feesten de gestorven voorouders golden, die vereerd worden, ten einde hun medewerking te verkrijgen tot het doen gelukken van den rijstooft. Wat moesten de Christenen nu doen: erheen gaan of wegblijven? Hun bijdragen voor de kosten blijven geven of die weigeren? In het laatste geval zouden hun heidensche verwanten zeggen: „Je hebt je vader, je moeder, die overleden zijn, niet lief; je geeft niets erom of we verwant zijn of niet”. Want die doodfeesten zijn niet alleen godsdienstig van aard, maar er zit ook veel piëteit voor de afgestorvenen in, en deze moet worden aangekweekt en versterkt.

We spraken dus met elkaar af, dat de Christenen wel aan de feesten zouden deelnemen, maar dat ze duidelijk zouden te kennen geven, dat ze dit alleen deden ter herinnering aan hun overleden bloedverwanten. Later toen er meer Christenen waren, hebben zij op

Mevrouw Riedel-Kraft te Koro Walelo, die de aanstaande echtgenooten van Inheemsche voorgangers voorbereidt voor de taak, die haar wacht.

eigen wijze de herdenking der dooden ingesteld op den tweeden Paaschdag.

Ajoentowe ging ook naar het feest. Telkens getuigde ze tegenover de talrijke feestgangers van haar geloof. Er is veel gesproken over het Christen worden, vertelde ze aan mijn vrouw. Ze had aan de menschen gezegd, hoe ze elken Zaterdagavond met allen die God wenschen te dienen, naar het dooponderwijs ging, hoe hun daar werd verteld, wie God is, en dat Jezus op aarde gekomen is om zondaren zalig te maken en den weg naar God te wijzen.

Een familielid had gevraagd: „Maar zijn jullie dan niet voortdurend ziek?” Deze vraag vloeit voort uit de vrees, die de Heidenen koesteren, dat men ziek zal worden als men zijn goden „wegwerpt”. „Zeker worden wij wel ziek, had Ajoentowe geantwoord, maar de geesten hebben geen macht meer over ons, zoodat ze ons geen kwaad meer kunnen doen, en we worden niet meer ziek gemaakt door die nijldige geesten, maar we weten dat als we ziek zijn, dit van God komt, en Hij weet alles. Al twee jaar geleden heb ik de goden weggegoorpen, en toch ben ik altijd rustig van hart geweest”.

„En zeg me toch eens, had een ander gevraagd, wat is lichter: de geesten te dienen, of God?” „O, het is veel beter God te dienen, want we weten, dat de geesten afgunstig zijn, en God is goed”.

Ajoentowe ontving veel gasten in haar huis, verwanten van de overzijde der bergen, waarheen het Evangelie nog niet was gebracht. Tot deze menschen sprak ze altijd op haar pittige wijze van haar geloof in God en Jezus. Toen de omstandigheden gunstig waren, en de Zending ook aan de andere zijde der bergen kon gaan werken, vond ze daar een toebereiden bodem door den voorbereidenden arbeid van Ajoentowe.

Van niet minder beteekenis was haar be-moeienis om het geloof der jonge Christenen te verdiepen. We moeten goed bedenken, dat deze menschen, als ze hun geloof hebben verwisseld, soms heel moeilijke oogenblikken doormaken. Want het oude geloof, waarin ze van jongsaf zijn opgegroeid, het geloof, dat de mensch zelf in staat is om de natuur te dwingen hun wil te doen, het geloof, dat de mensch zelf God is, dit geloof is niet zoo maar ineens te overwinnen. Het laat zich altijd weer gelden, en dan komen er oogenblikken, dat men groote neiging heeft om weer het oude geloof te volgen, en offers te brengen aan de goden.

Zoo'n oogenblik komt bijvoorbeeld wanneer men de rijpe rijst zal gaan snijden. Dan is het hart angstig, terwijl het zich toch zoo innig verheugt over den oogst, dien men gaat binnenhalen. Die angst komt voort uit de gedachte: Zouden de goden zich nu niet op het laatste oogenblik wreken, en onze rijst

Mevrouw Kruyt-Molyn met een van haar naaiklassen; door dit dagelijks contact met de meisjes maakt de zendelingsvrouw niet alleen de vingers harer leerlingen vaardig in handwerken, maar zij tracht ook haar harten te benaderen.

vernietigen door een natuurramp, door een plaag van insecten of dieren. Dan komt de gedachte op: Zullen we toch maar niet voor alle zekerheid offeren, zooals we het vroeger gewend zijn geweest, wanneer we de rijst gingen snijden?

Verscheiden jonge vrouwen kwamen in haar onrust en twijfel tot Ajoentowe en vroegen haar: „Zouden we maar niet offeren?” „Wat, antwoordde de geloovige vrouw, terwijl de rijst groeide, hebt ge elken dag God gevraagd om het gewas te zegenen, en nu Hij u de vruchten gegeven heeft, zoudt ge Hem den rug toekeeren! Voordat ge morgenochtend van huis gaat om te oogsten, dankt ge God voor den zegen, dien Hij u gegeven heeft, en dan geen offers, geen talismans en geheimmiddelen meer, maar vroolijk en dankbaar erop los gesneden”.

Op deze wijze heeft Ajoentowe veler geloof versterkt. Ik zou van meer vrouwen kunnen vertellen, die voor de uitbreiding van Gods Koninkrijk hebben gewerkt. Ik noem hier alleen nog Ine i Maseka, die wij op het plaatje zien te midden van haar kinderen en kleinkinderen. En zeker zijn er vele vrouwen, die in den kleinen kring van haar gezin een licht

zijn. Toen de Toradja's nog Heidenen waren, bekleedde de vrouw een voorname plaats in het godsdienstig leven; dat moet zij ook doen in de nieuwe Christelijke maatschappij. Vrouwen die met haar heele hart de goden dienden, zien we later op de meest ernstige wijze Jezus volgen.

Daarom is het van bijzonder belang, dat aan de opvoeding van de vrouw groote aandacht wordt gewijd. Op school deelen de meisjes met de jongens op. De eersten komen nog in bijzondere aanraking met de zendelingsvrouw door de naaiklassen te bezoeken. Grotere meisjes, die de volksschool hebben doorlopen, worden in het zendelingsgezin opgenomen, en leeren daar nog allerlei voor hoofd en hart. Veel jongens krijgen een opleiding, die hen boven hun stamgenooten verheft; voor meisjes bestaat deze gelegenheid nog niet. En toch is het zoo noodig, dat de voorganger van het volk een vrouw naast zich heeft, die in staat is om met haar man samen te werken. In dit opzicht doet Mevrouw Ried in Mori mooi werk. Zij voedt een aantal meisjes op, die later als de echtgenooten van regenten, opzichters, onderwijzers leiding en voorlichting kunnen geven aan haar eenvoudige zusters in het dorp.